

Preek van de Leek Amsterdam

19 november 2017

Broeders en zusters,

U verwacht van mij een preek en liefst eentje die lang is. Minstens twintig minuten. Maar ik ben katholiek en opgevoed met preken die zo kort mogelijk moeten zijn. Is voor protestanten de preek iets waar reikhalzend naar wordt uitgezien, voor veel katholieken valt dit onderdeel van de viering of dienst in de categorie: “je kunt er niet om heen” en “Natuurlijk, maar hou het wel een beetje kort”. Als rauwkost te midden van een rijk gevulde maaltijd. Zeven minuten, dat is de ideale lengte. Wees niet bang: ik ga proberen hier overeen te komen.

Over de evangelielezing van vandaag hoefde ik niet lang na te denken. Als mijn huis onverhoeds zou afbranden en mijn vrouw en kinderen en ook de kat al in veiligheid zijn en ik had de kans om nog één boek te redden dan weet ik niet zeker of het de Bijbel zijn. Maar als ik één pagina zou moeten meenemen in mijn ruimteschip dat zou daar Mattheus 25 vers 31 tot 46 op staan.

Dit is waarom het draait, de rest is bloesem. Prachtige bloesem weliswaar, maar toch bloesem.

Eigenlijk ben ik met deze preek een week te vroeg. In het katholieke lezingenrooster van dit jaar is Mattheus 25 31-46 pas volgende week aan de beurt, bij het feest van Christus Koning. Het einde van het kerkelijk jaar. Ik loop dus eigenlijk op de zaken vooruit. Vorige week lazen we de gelijkenis van de tien maagden met de lampen die wachten op de komst van de bruidegom. Jezus zelf. Vijf hebben er olie ingekocht, de andere vijf niet. U weet wel het evangelie van ‘Wees waakzaam’. Je weet niet wanneer hij komt.

Vandaag ging het in de katholieke kerken over de gelijkenis van de talenten en volgende week pas over de bokken en de schapen. Centraal in die drie lezingen staat het Laatste Oordeel. Iets waar ik als klein jongentje heel erg bang voor was, ondanks de geruststellende plaatjes in de kinderbijbel.

En ook de eerste zin van vandaag jaagt mij opnieuw angst aan. “Wanneer de Mensenzoon komt in zijn heerlijkheid en vergezeld van alle engelen, dan zal Hij plaats nemen op zijn troon van glorie. Alle volken zullen voor Hem bijeengebracht worden en Hij zal ze in twee groepen scheiden, zoals de herder een scheiding maakt tussen schapen en bokken. De schapen zal Hij plaatsen aan zijn rechterhand, maar de bokken aan zijn linker. “

Jezus is koning. Dat moge duidelijk zijn. Heerlijkheid, engelen en een troon van glorie. En hij gaat een oordeel vellen. Sterker nog: het is eigenlijk al geveld. Want de schapen en de bokken zijn al van elkaar gescheiden. Christus verzamelt de volkeren om zich heen. Niet alleen wat wij voor intimi hebben gedaan wordt gewogen, maar het hele ethische en politieke gedrag van ons gezamenlijk, als buurt, als stad en als land staat hier op het spel. Ik zeg het maar even.

Even nog over die schapen en die bokken. Jezus is hier niet alleen koning, maar dus ook herder. De Duitse Lutheraanse theoloog Joachim Jeremias wijst erop dat in Palestina gemengde kuddes van schapen en geiten- lees bokken- regel zijn. Overdag worden deze samen geweid, bij het vallen van de avond scheidt de herder de schapen van de geiten. Oordelen is scheiding maken. Geiten moeten 's nachts warmer staan, omdat de nachtelijke kou hen schaadt. Schapen hebben daar minder last van. De rechtvaardigen kunnen wel wat hebben.

De schapen komen dus aan de rechterkant. In de oudheid en in het jodendom de gunstige en gelukbrengende kant. Links levert niks op. Dat wordt nog wat in het nieuwe kabinet.

Voor de rechtvaardigen aan de rechterkant ligt het Rijk der Hemelen klaar. En waarom dan wel? "Want Ik had honger en gij hebt Mij te eten gegeven. Ik had dorst en gij hebt Mij te drinken gegeven. Ik was vreemdeling en gij hebt Mij opgenomen, Ik was naakt en gij hebt Mij gekleed, Ik was ziek en gij hebt Mij bezocht, Ik was in de gevangenis en gij hebt Mij bezocht." Maar vragen de rechtvaardigen: waar was u dan? Jezus antwoordt: al wat gij gedaan hebt voor een dezer geringsten van mijn broeders hebt gij voor Mij gedaan. Jezus is dus incognito. Bananasplit op het hoogste niveau. Maar verradt Jezus hier nou niet een geheim dat ie beter verborgen had kunnen houden? En wekt hij zo niet schijnheiligheid in de hand? Goede daden doen, om het doen van goede daden. Etalagegeloof. Voedselbakfetsjisme

Voor de bokken, de onrechtvaardigen, die niet goed hebben opgelet, wacht het vuur dat is bedoeld voor de duivel en zijn trawanten. Weest dus waakzaam, broeders en zusters. Dat geldt dus ook voor u, hier verzameld in de Doopsgezinde kerk. Het kan elk moment zover zijn. Heeft u de balans al opgemaakt? Bent u klaar voor het Laatste Oordeel?

Want het valt niet altijd mee het goede te doen. U weet, ik kom nog wel eens in Rome. In de buurt waar ik altijd verblijf – vlakbij het Vaticaan- barst het van de bedelaars. Velen van hen ken ik van gezicht, maar geen enkele bij naam. Ooit liep ik met een Nederlandse monseigneur naar de Sint-Pieter. We passeerden een bedelaarster. Haar benen waren bloot en vuil. Ze zat geknield op de grond en hield haar hand op. Ik keek haar in de ogen. En gaf niets.

Geen werkelijke blik van herkenning. De monseigneur haalde een muntje uit zijn zak en deed het in haar hand. Ik zag dat de nagels van haar vingers zwart omrand waren. We liepen door. Ik zei: “Moeilijk hoor met al die bedelaars. Ik kan ze toch niet allemaal iets geven?” Hij greep me bij mijn arm, keek me aan en zei: “ Stijn, met zulke afspraken moet je toch oppassen. Voor je het weet loop je Jezus voorbij.” Sindsdien is mijn leven in die heerlijke stad er niet beter op geworden en vraag me continue af wie nou toch de Mensenzoon is.

Toen ik de tekst van vandaag een paar keer gelezen had, bleef ik zitten met die onrechtvaardigen. Ze hebben Jezus niet opgemerkt en worden via een gloeiend afvalputje afgevoerd. Eeuwig verdoemd. Kunnen wij ons werkelijk beter voelen dan de bokken?

Paus Franciscus die het woord barmhartigheid heeft afgestoft, opnieuw in de markt heeft gezet en er zelfs een Buitengewoon Heilig Jaar aan wijdde- noemt dit gedeelte uit het evangelie van Mattheus een manier om ons geweten wakker te schudden. “Jezus houdt ons deze werken van barmhartigheid voor, opdat wij kunnen begrijpen of wij wel of niet leven als zijn leerlingen”, zei hij bij de afkondiging van dat Heilig Jaar in 2015. Dat geldt niet alleen voor katholieken, maar voor alle christenen, lijkt me. Ondanks alle toenadering blijft dit toch een moeilijk punt zo aan het eind van dit Lutherjaar. Tellen die werken nou? Of zijn we toch uiteindelijk overgeleverd aan Gods Genade, die in de ogen van veel katholieken toch iets heeft van weloverwogen willekeur. Of is het zo dat de goede werken juist uit Gods Genade voortvloeien?

Even over dat Lutherjaar. Mijn hemel, wat duurde dat lang. Vijfhonderd jaar is er niets bij. Was het eindelijk voorbij kwam de EO nog met een advertentie met daarin groot afgedrukt prominente protestanten, zoals daar zijn Johann Sebastian Bach, Abraham Kuyper Rembrandt van Rijn en Majoor Bosshardt. De prominente protestanten worden bij hun voornaam genoemd. En dan krijg je zinnen als: ‘Rembrandt bracht de kunst in beweging’ en ‘Majoor Bosshardt bracht Amsterdam in beweging’. Er was ook de mogelijkheid om een eigen poster maken. Dat heb ik natuurlijk gedaan. Op mijn poster staan prominente katholieken. Toon liet ons lachen, Maxima laat ons stralen, Franciscus laat ons in beweging komen en Robèrt laat ons bakken.

Ik zou zeggen bij de volgende herdenking in 2517 een gezamenlijke advertentie van protestanten en katholieken met daarin de evangelietekst van vandaag afgedrukt.

Ik noemde paus Franciscus al. Hij was ruim een jaar geleden bij de internationale opening van het Reformatiejaar in het Zweedse Llund. Aan de vooravond daarvan sprak de paus in een interview de hoop uit dat de gezamenlijke Reformatieherdenking door rooms-katholieken en protestanten („mijn broeders en zusters”) ertoe leidt dat beide groepen nader

tot elkaar komen. „Nabijheid doet ons allen goed”, aldus Franciscus. „Afstand maakt ons bitter.”

Hij zei ook dat de theologische benadering een van de manieren is om de eenheid tussen de christenen – een opdracht van Jezus zelf- dichterbij te brengen. Dat is echter niet eenvoudig omdat protestanten en katholieken volgens Franciscus over enkele theologische vraagstukken verschillend denken. Ik vind dat nog mild uitgedrukt. De paus ziet dan ook veel meer in praktische samenwerking. Die moet volgens hem worden gezocht in gemeenschappelijk gebed en in het doen van werken van barmhartigheid, zoals het helpen van zieken, armen en gevangenen. „Iets samen doen is een hogere en effectievere vorm van dialoog.” Die moeilijke gesprekken komen volgens de paus later wel. Het samen redden van de wereld, kan die gesprekken alleen maar gunstig beïnvloeden.

Oecumene dus. Een goede zaak en de opdracht van de Heer. Ik citeer maar even Johannes 17, vers 21: “Opdat zij allen een zijn, gelijkewijs Gij, Vader, in Mij, en Ik in U, dat ook zij in Ons een zijn; opdat de wereld gelove, dat Gij Mij gezonden hebt.”

Als klein jongentje had ik geen idee wat protestanten waren en als het over Maarten Luther ging, kende ik alleen Martin Luther King. Eens in de twee jaar kwam ik met mijn ouders in de Nederlands Hervormde kerk in Zandvoort, waar ik ben opgegroeid. Die was dan ingericht als stembureau. Het was een modern, donker gebouw met ruim aangelegde toiletten voor zowel mannen als vrouwen. Verder was ie goed verlicht en ook met de verwarming was niets mis. Ik weet nog dat ik een keer aan mijn moeder vroeg: “Waarom mag jij niet in onze eigen kerk stemmen?” Nou, volgens mijn moeder kon daar geen sprake van zijn. Daar was geen ruimte voor in onze Sint-Agathakerk. Waar moesten dan de stemhokjes staan? Dan moesten er eerst heiligenbeelden uit. En daar kon natuurlijk geen sprake van zijn. Geen tweede beeldenstorm. Ik vond dit allemaal maar vreemd en stiekem was ik jaloers op mensen die wel in hun eigen kerk dat stembiljet in een bus mochten gooien.

U merkt het al :het oecumenisch vuur zat er bij mij al vroeg in.

Verder was er een echtpaar bij ons in de parochie dat in de plaatselijke Raad van Kerken actief was. Wat ze daar precies deden, daar kwam ik toen niet achter, maar het had iets te maken met protestanten. Dat zei de koster mij een keer toen we samen het parochieblaadje aan het vouwen was. Hij had net zo goed pygmeeën of postduivenhouders kunnen zeggen. Protestanten waren vreemden voor mij.

Later heb ik begrepen dat juist in die tijd de oecumenische beweging in Nederland op haar hoogtepunt was. Wat hebben veel katholieken en protestanten in de jaren zeventig en tachtig samen vaak gestreden om aan één tafel van de Heer te kunnen aanzitten. Het is

uiteindelijk niet gelukt, vooral door tegenwerking van de rooms-katholiek bisschoppen.

Hoeveel energie is daar niet in gaan zitten? Misschien wel te veel.

Voor Trouw ben ik inmiddels bij heel wat vieringen van protestanten geweest en ik ben van ze gaan houden. Van hun zingen, van hun bevlogen preken en zelfs van hun ernst. Natuurlijk blijven er verschillen. In de protestantse kerk krijg je wat je ziet. Gods woord komt keihard binnen. Daar valt niet aan te ontkomen. Het is 1 op 1. In de katholieke liturgie is dat anders. Die is een eerbetoon aan het Mysterie, het geheim van de liefde. Graag citeer ik hier Herman Finkers met wie ik veel deel. Onder meer de liefde voor de kerk van Rome en het Latijn, met het Dordrechts, de taal die God het best beheerst.

Finkers zei vorig jaar in een interview met Trouw. “Nogmaals: ik vind protestanten hartstikke goed en fijn. Ik heb ook wel eens deelgenomen aan het avondmaal bij protestanten. Het is voor een keertje best wel leuk – het zijn toch geloofsgenoten – ze drukken het alleen heel anders uit. Zij willen er wijzer van worden, iets leren. En dat is natuurlijk iets anders dan het eren van het geheim achter alle dingen.” En zo is het. Ik pleit ervoor om die verschillen in stand te houden en de eenheid in andere dingen te zoeken. Niet in het plaatsen van triomfantelijke advertenties, maar in het samen beter maken van een wereld die maar niet wil lijken op het koninkrijk van God.

Ik zou zeggen: even geen institutionele oecumene, voor moeilijke theologische gesprekken is nog veel tijd. Nog zeker vijfhonderd jaar. De paus heeft gelijk: iets samen doen is een hogere vorm van dialoog. Katholieken en protestanten doen al veel samen: voor vluchtelingen, voor mensen die het minder goed hebben. Maar er kan nog wel een tandje bij. Er móét een tandje bij. Want Hij kan elk moment terugkomen, ook in deze lieve stad waar het nu avond is en de herder zijn schapen en bokken bij elkaar heeft verzameld en ze elk moment van elkaar kan gaan scheiden. En denk nou niet dat u al bij de rechtvaardigen hoort. Bij die groep zitten trouwens nog een hoop mensen die je er misschien niet verwacht had. Halbe Zijlstra, Jeroen Pauw, Geer, Goor. En bij die onrechtvaardigen zitten heel wat christenen die dit evangelie nog moeten gaan begrijpen. Trouwens: ik ben ook maar net op weg.

Maar het geheim is al onthuld. Jezus is voor ons op de zaken vooruit gelopen. En het is aan ons om het geheim werkelijk tot ons te nemen. Samen met andere christenen de stad in en als een goedaardig legertje rolkoffers op zoek naar de Mensenzoon. Eten geven aan de hongerigen, te drinken geven aan de dorstigen, de naakten kleden, de vreemdelingen opnemen, de zieken bijstaan, de gevangenen bezoeken.

De rest is luxe-oecumene.

Stijn Fens, Amsterdam 19 november 2017